

KRIŠTOF BAJT:

Ne glede na to, s katere strani pogledamo na totalitarni sistem, je sam po sebi zelo osebna stvar. Totalitarizem namreč ne prizadene direktno države ali širše družbe – v nekaterih primerih jo celo okrepi – prav gotovo pa prizadene posameznika. V času totalitarizmov je bila država močna in družba navidežno povezana, vendar je kot pravo nasprotje obojega trpel posameznik. In mogoče nam je mladim ravno zato težko razumeti resnično nevzdržnost življenja v totalitarni državi.

Če na takšne države pogledamo strogo faktografsko, lahko rečemo, da so bile gospodarsko močne, nobena stvar ni bila pretežka ali neizvedljiva, če jo je zapovedal vodja. Taka urejenost in zagnanost je danes ideal mnogih. Vendar za pravo občutenje zgodovine niso dovolj le številke. Pomembno je občutenje posameznika v samem zgodovinskem obdobju. V vseh totalitarnih državah so namreč vsi državljani, od voditeljev na eni do političnih zapornikov na drugi strani, živeli v neprestanem strahu za svoje preživetje, osnovne pravice, celo za svojo identiteto.

Totalitarizem je namreč požrešen vojaško-intelektualni-politični stroj, katerega glavni sovražnik je identiteta posameznika. In kaj pomeni izguba identitete lahko v manjšem obsegu opazujemo tudi danes, ko smo vsi, še posebej pa mladi, obdani z asimilacijskimi pritiski globalizacije in kroničnega kapitalizma. V tem pogledu lahko še vedno govorimo o totalitarnih anomalijah sodobne družbe.

Totalno državo lahko v zgodovino objektivno umestimo kot največje zlo 20. stoletja. In naša naloga je, da zgodovine ne ponavljamo, naša dolžnost do vseh žrtev totalitarizmov je, da naredimo vse, da se napake iz preteklosti ne bodo ponovile. Za ohranjanje te zavesti pa je nujno potreben zgodovinski spomin. V ospredje pa ne gre postavljati zgolj formalnega izobraževanja in bolj ali manj točnega pouka zgodovine. Pomemben je osebni stik nas mladih z zgodbami posameznikov, resničnih oseb iz naših družin, iz naših krajev, ki so izkusile, kaj pomeni totalitarna država in kaj uničevanje posameznika. Pri tem pa nikakor ne sme iti za bujenje sovraštva, temveč mora biti glavni cilj iskanje pravega sočutja do žrtev in resničnega odpuščanja storilcem zločinov.

Slovcem s totalitarizmi ni bilo prihranjeno. Posledice so še vidne in s časom se šele zavedamo vse škode, ki smo jo utrpeli. Kljub vsemu pa se moramo zavedati, da so nas tudi vse rane oblikovale in postale del naše narave. Nemogoče jih je izbrisati, moramo pa poskrbeti, da vse krivice poravnamo in tako omogočimo našim, Slovenskim deželam nov zagon. Vendar pa prava sprava, v nasprotju s tem kar večkrat slišimo danes, gotovo ni politično vprašanje. Totalitarizem je namreč v prvi vrsti prizadel posameznika in ne države. Vse te krivice lahko torej poravnajo le posamezniki med sabo. Sprave namreč ne bomo dosegli z zakoni in odloki, še težje pa na različnih sodiščih. Edini način je iz oči v oči.

Kdor se teh problemov loti z veliko “politiko poprave krivic” je zgrešil samo bistvo in bo prizadete le še bolj razdvojil.

Proces sprave pa nikakor ni hiter. Potreben je čas, ogromno sočutja do žrtev in sočutje posebne vrste do storilcev, ki je mogoče bolj potrpljenje in strpnost. Nikakor pa pri tem ne zagovarjam, da je potrebno čakati v nedogled. Potrebno je začeti takoj in ne čakati opravičila oziroma prošnje zanj.

V našem domačem okolju je dovolj možnosti za vsakega izmed nas, da začne to pot. Že samo če skrbimo za to, da se zgodbe posameznikov ne pozabijo, smo na dobri poti. In ravno v tem vidim veliko priložnost za nas mlade. Sam sem rojen leta 1995 v demokratični Sloveniji in še zdaleč nisem občutil totalitarizma. Ravno ta osebna nezaznamovanost in pogled v prihodnost nas mlade lahko vodita k poravnavi krivic. In sam lahko rečem, da verjamem v čase, ko nas Slovencev fašistični, nacistični in komunistični zločini ne bodo več delili, temveč združevali v spominu na vse žrtve in skrbi za ohranitev naše lastne identitete.

KLARA KERŠIČ:

Tam, kjer sem doma, ne poznamo tišine, tam molka ni. Nikoli nismo ničesar zamolčali drug drugemu, prej smo povedali preveč, se potem morda za trenutek grdo gledali, a kmalu pozabili na to in skupaj šli naprej. Vedno smo glasno govorili.

Moja vas je mlada po svojih ljudeh, in hkrati stara po svoji zgodovini. Vedno je bila hrupna in glasna, glasna zato, ker je v sebi nosila tisto čisto in pristno veselje do življenja, ki ji ga je zapovedovala ljubezen do domovine, vere in družine. Iz tu je črpala in gradila. Povedali pa so mi, da ni bilo zmeraj tako. Približno pred sedemdesetimi leti je vas za desetletje umolknila. Pa ne zato, ker so se ljudje naveličali veseliti in ljubiti, ampak zato, ker so ljubili preveč.

Preveč so ljubili, da bi dopustili, da jim ljudje, ko so jim bili tuji, zapovejo, da ne smejo več skrbeti za svojo njivo, da to ni več njihovo, da gre za skupno lastnino, kjer ni več pomembno, kako rad imaš tisti svoj laz, svoj breg, svojo dolino, ampak da se vsej ljubezni in skrbi odpoveš, da se odpoveš, temu kar si in raje postaneš delavec zapisan pod številko 44 v register zadruga. Ker potem boš lažje živel, imel manj skrbi, še odločati se ti ne bo več potrebno, namesto tebe bo mislila država, in če boš pokoren in priden, boš lahko lepo in zgledno živel. Ampak moji ljudje temu niso verjeli. Niso želeli živeti lahko, ampak polno življenje, tisto življenje, ki ga napolnjujeta ljubezen in veselje. In ker se niso uklonili, so bili ubiti ali pa so morali oditi.

Kri je odtekla, ladje so odplule iz evropskih pristanišč proti Argentini in Ameriki, v naši vasi pa je odslej vladala tišina, molk, ki je bil povezan s strahom in bolečino, da nikoli več ne bo veselja in ljubezni, ki je bila tu včasih. Udarec je bil hud, a v ljudeh, ki so ostali, je živel ogenj ljudi, ki so tu živeli prej. Počasi in vztrajno, z mnogo truda so vstajali, spet padali, a ponovno vstali in tako so tudi jutra počasi postajala svetlejša, lepša in obljubljala moč in pogum za nov dan.

Pravijo, da živimo v kriznih časih. Pravijo, da za nas prihodnosti ni. A če bi imeli toliko poguma, ljubezni in vere, kot so jo imeli ti, ki so za domovino umrli, potem bi bilo krize konec danes, potem bi bila prihodnost svetlejša kot kjerkoli drugje. In četudi v tem trenutku velikega koraka še ne zmoremo, pa se moramo zavedati, da imamo poseben blagoslov, da so oni pred nami ljubili in verovali tako močno, da to daje življenje tudi nam. Prav zato vem, da sem glede prihodnosti lahko optimistična.

Domovina je moja, tvoja, njegova. Zato, ker jo moram ohranjati ne le zase, temveč tudi zate. Ker jo moraš imeti rad ne le zase, temveč tudi zame.

METKA OBLAK:

O Kočevskem rogu pred našim obiskom tega dela Slovenije nisem vedela prav veliko. Da je tam gora kosti in da je v delu Kočevskega roga ohranjen pragozd. Imela sem torej precej srhljivo predstavo o tem kraju. Nisem pa vedela, kdo je bil tam pobit in zakaj. Z mojo družino ti poboji niso tako neposredno povezani, zato o tem nismo veliko govorili. Presunilo me je, ko sem ugotovila, kakšne zgodbe so skrite pod koreninami kočevskih dreves: tisoče pobitih domobrancev iz Slovenije,

Hrvaške in Srbije, še več solz, ki so jih pretočile matere in sestre, in gotovo tudi obup in tesnoba, ki je ostal v pobijalcih in šel z njimi iz teh gozdov in v njih ostal vse do takrat, dokler niso tudi sami postali del zemlje. Presunilo me je, da se življenje lahko za tako veliko ljudi konča v drobnem hipu, pomete s toliko življenji in življenjskimi energijami z nekaj brzostrelkami. In včasih se sprašujem, kam gredo vse te življenjske energije in če morda iz njih izrastejo mogočna drevesa in zelene praproti. Najbolj pa me je nagovorila osebna izpoved nekega domobranca, ki mu je uspelo pobegniti. Ko smo na avtobusu brali o njegovem trudu, smradu v jami in nečloveškem naporu ter pogumu, so se nam pred očmi naslikale žive podobe in nam, kljub strašljivosti, najbolje pripovedovale o črnem madežu naše zgodovine.

Ko sem se vrnila domov, sem ugotovila, da veliko odraslih ne ve prav dosti o skrivnostih Kočevskega roga, sicer pa se tudi jame v Kočevju niso zdele ravno množično obiskane. Glede na visoko številko življenj, ki so skrita tam spodaj, bi si mislila, da bo Kočevski rog pri Slovencih veliko bolj obiskan, omenjan in opažen. Občudujem Rupnikove mozaike. Znajo znova »pozlatiti« bolečino in trpljenje in vdahniti življenje tam, kjer presahne. Tako bi tudi sama želela živeti- da bi tudi moje neuspehe in rane

Ljubezen pokrila s svojo barvo. Vsekakor je nujno, da zgodbo o Kočevskem rogu spoznamo tudi mladi in se iz nje naučimo, kako odpuščati, kako sprejemati in vendarle- kako stopiti na isto stran usodne jame!